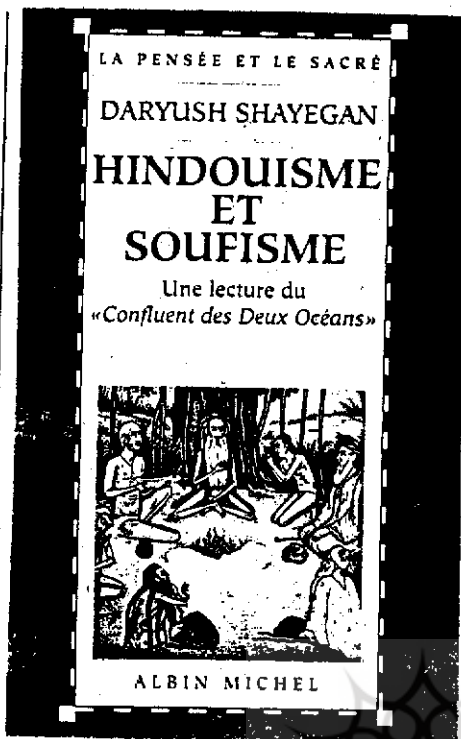

«آیین هندو و صوفیگری» (Hindouisme et Soufisme) عنوان کتابی است که به تازگی (اوایل ۱۹۹۷) به وسیله انتشارات «آلبن میشل» (Albin Michel) در پاریس به چاپ رسیده است. در این کتاب «مجمع البحرین» نوشته شاهزاده «داراشکوه» هندی، ترجمه شده و مورد بحث قرار گرفته است. از دکتر «داریوش شایگان»، متفکر برجسته و استاد سابق دانشگاه تهران، پیش از این نیز دو کتاب به نامهای «انقلاب مذهبی چیست؟» (Qu'est-ce qu'une Revolution Religieuse?) و «نگاه شکسته» (Regard Mutile) توسط انتشارات آلبن میشل به چاپ رسیده است. چاپ اول کتاب «آیین هندو و صوفیگری» در سال ۱۹۷۹ م تحت عنوان «ارتباطات هندوئیسم و صوفیسم بر اساس مجمع البحرین داراشکوه» به زبان فرانسه و به وسیله انتشارات «دیفرانس» (Différence)، صورت گرفته بود و چاپ دوم چنانکه گفته شد در ماههای اول سال جاری میلادی (۱۹۹۷) با تجدید نظر دکتر شایگان در متن کتاب انتشار یافت.

دکتر شایگان در مقدمه چاپ دوم توضیح می دهد که مطالب کتاب از تلخیص و بازنویسی یک رساله دکترای حاصل آمده‌اند (این رساله در سال ۱۹۶۸ برای دانشگاه پاریس نوشته شده بود)، که برای تسهیل مطالعه و تفهیم آسانتر، بحثهای تخصصی از آن حذف شده‌اند. او می گوید: «توجه من بیشتر بر موضوعاتی متمرکز بوده است که بنیادهای یک مقایسه فلسفی را تشکیل می داده‌اند از قبیل نظم جهان، انضباط روحانی، سلسله مراتب موجودات عالم و سرنوشت غایی انسان.» او اضافه می کند که به رغم وجود بعضی ضعفها (از جمله عدم استفاده از ترجمه سانسکریت)، مباحث منتخب کتاب، دیدگاه‌های

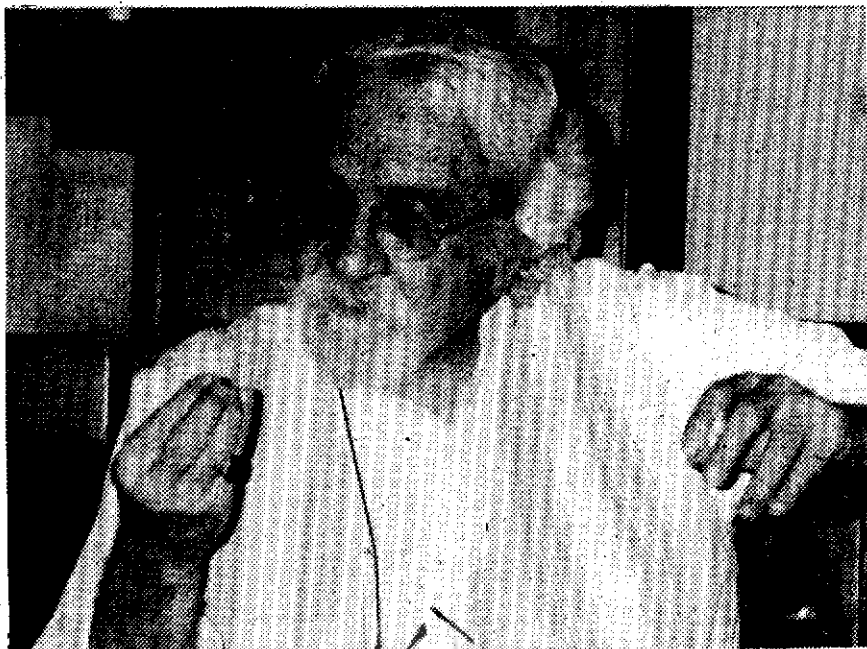
کلی اعتقادات صوفیه و پیروان بودا را مشخص می‌کنند. به علاوه، عدم محدودیت نوشته بر چهار چوب تفاسیر موجود، رهگشای مطالعه مقایسه‌ای این دو آیین بزرگ روحانی است.

برای تنظیم کتاب از این منابع استفاده شده است:

۱. ترجمه «مجمع البحرین» به زبان انگلیسی چاپ کلکته ۱۹۲۹، محفوظ الحق
۲. ترجمه «مجمع البحرین» همراه با رساله «حق‌نما» چاپ تهران ۱۹۵۷، به کوشش دکتر

محمد رضا جلالی نائینی.

درباره مطالب کتاب می‌توان گفت که در واقع، در این زمینه، مطالعات مقایسه‌ای دیگر اندک و ناموثقند در صورتی که در این کتاب سرچشمه اطلاعات شاهزاده «داراشکوه» است. شخصیتی منحصر بفرد که نه تنها وارث یک امپراطوری بزرگ آسیایی، بلکه صاحب ادراکی شگرف بود و علاقه‌ای وافر به برقراری آشتی بین دو دین رقیب هندوستان داشت. «داراشکوه» (۱۶۵۹-۱۶۱۵) پسر شاه جهان، نوه جهانگیر و نتیجه اکبر شاه بود مادرش «منتاج محل» ایرانی بود او به غیر از زبان فارسی (که زبان مادریش بود) به زبانهای هندو، عرب و سانسکریت تسلط داشت. این شاهزاده جوان و خوش سیمای بیش از تمرین قدرت و سلطنت به فلسفه عشق می‌ورزید. او در طول حیات نسبتاً کوتاهش با علمای هندو و مسلمان به مرادپرداخت، حکمت عرفانی راترویج کرد و پنجاه «وپانیشاد» (Upanishads) را به فارسی ترجمه کرد. (جد بزرگ او اکبرشاه، بنا بر علاقه به مبادله آرای پیروان «ودا» و صوفیه، مدرسه ترجمه را در هند تأسیس کرده بود). مهمترین اثر باقیمانده از «داراشکوه» همین کتاب «مجمع البحرین» است. در این

• دکتر داریوش شایگان (تیر ۱۳۷۲)

کتاب ضمن بیان اصطلاحات فلسفی دو مکتب «هندو» و «اسلام» به مقایسه اصول فلسفی این دو مکتب بزرگ روحانی پرداخته شده و شباهتها یا بهتر بگوییم، یگانگی‌ها (به عقیده داراشکوه) در ساخت و معنا، مشخص گردیده‌اند. عقیده والای این شاهزاده مبنی بر این که «جز گوناگونی روشها، تفاوتی در فهم و شناخت خداوند وجود ندارد»، بازتاب اندیشه‌ای بود که از روحی بزرگ نشأت می‌گرفت. او بر این باور بود که جایی برای تأکید بر تفاوت‌ها نیست، چه اینها همه در ظاهرند و حقیقت تنها یکی است. آثار ارزشمند داراشکوه، روش زندگی‌اش و سرانجام قربانی شدنش در کشاکش اختلافات بین مذاهب، همه و همه می‌تواند سرمشق آموزنده‌ای برای انسانهای قرن حاضر باشند. (قتل دردناک او به دست برادر متعصبش «اورنگ‌زیب» انجام شد و روشنفکران هندی معاصرش را سخت متأثر کرد).

دکتر شایگان در کتاب «آیین هندو و صوفیگری» پس از نقل نظرات «داراشکوه»، به بررسی مقایسه‌ای تک‌تک موضوعات در فلسفه‌های هندو و اسلام پرداخته و مطابقت یا عدم تطابق آنها را مشخص کرده است (البته منظور مطابقت یا اختلاف لفظ به لفظ نیست، زیرا در بسیاری از موارد ماوراء الطبیعه، این دو فلسفه دارای دیدگاه کلی مشترک هستند). به عقیده دکتر شایگان، «داراشکوه» غالباً کوشیده است از موارد اختلاف چشم‌پوشی کند یا چندان بدین موارد توجه نکرده است. در انجام این مقایسه‌ها بعضی از منابع اسلامی مورد استفاده عبارتند از:

۱. تفسیر شمس الدین لاهیجی بر «گلشن راز» شیخ محمود شبستری
۲. تفسیر بر «فصوص الحکم» ابن عربی به وسیله داوود کی‌سری

۳. کتاب الانسان الكامل از عزیرالدین نسفی

۴. مرصاد العباد از نجم الدین رازی

همچنین از گفتگوها با آیت الله علامه طباطبایی درباره تصوف نیز استفاده شده است.

از نظر دیدگاه هندو نیز عقاید مکاتب گوناگون برهمایی مانند نقطه نظرهای «سامکیا» (Samkhya)، «ودانتا» (Vedanta)، «میمامسا» (Mimamsa) و غیره... مورد توجه قرار گرفته اند.

کتاب «آیین هندو و صوفیگری» در جهان کنونی که محل بروز اختلافات عقیدتی و خشونت‌های ناشی از آن است، به عنوان نمونه‌ای ارزشمند در رهگشایی به مباحثه و مقایسه مذاهب و فرهنگ‌های مربوط به آن، می‌تواند مورد توجه و استفاده قرار گیرد.

کلیک منتشر کرد:

بحران افزایش جمعیت در ایران

ویراستار: دکتر سعید برزین

همراه با مقالاتی از:

محمدعلی همایون کاتوزیان: اقتصاد، اجتماع و رشد جمعیت

حسنعلی رونقی: برای صد میلیون میهمان چه تهیه کرده ایم؟

مهرداد کامروا: بحران شهرنشینی در ایران

سعید برزین: ساختار جمعیتی و ساختار سیاسی.

علیرضا جزایری و عباس پور شهباز: پیامدهای روانی افزایش جمعیت.

جعفر جوان: جمعیت و منابع انسانی.

امیرمسعود برزین: نقش وسایل ارتباط جمعی و تنظیم خانواده.

محمد رضا تدین: اسلام و مسئله تنظیم خانواده.

بهمن جبروتی: برنامه رفاه خانواده در هند.

رضا اقتدار: مقاله نامه جمعیت (مجلات).

مهناز رهبری: کتابنامه جمعیت.